

Ievadvārdi skolotāju konferencei par tekstpratību vidusskolā latviešu literatūrā

Cienījamās kolēģes, jaukās latviešu valodas un literatūras skolotājas!

Esmu pateicīga par iespēju uzrunāt jūs šajā konferencē, kas veltīta vienam no aktuālākajiem jautājumiem mūsdienu izglītībā – tekstpratībai vidusskolā latviešu literatūras mācībās.

Mēs dzīvojam laikmetā, kad tekstu daudzveidība un informācijas plūsma ir bezgalīga. Mūsu audzēkņi katru dienu saskaras ar simtiem tekstu – no sociālo mediju ierakstiem līdz klasiskajiem literārajiem darbiem, no vizuālajiem stāstiem līdz sarežģītiem argumentējošiem tekstiem. Taču spēja *lasīt* un spēja *saprast lasīto* nav viens un tas pats.

Tekstpratība – tas ir daudz vairāk nekā burtu atpazīšana vai sižeta izpratne. Tā ir dziļa, daudzslāņaina kompetence, kas ietver:

- Spēju analizēt un interpretēt dažāda veida tekstus
- Kritisku attieksmi pret lasīto
- Kontekstuālo izpratni – gan vēsturisko, gan kultūras
- Spēju saskatīt saiknes starp tekstiem un dzīvi
- Prasmi veidot pamatotus viedokļus

Taču būsim godīgi – tekstpratības attīstīšana vidusskolā nav vienkārša. Mēs saskaramies ar izaicinājumiem:

- Skolēnu motivācijas trūkumu lasīt klasisko literatūru
- Dziļas lasīšanas prasmju vājināšanos digitālajā laikmetā
- Grūtībām savienot tradicionālo literāro kanonu ar mūsdienu aktualitātēm
- Nepieciešamību sabalansēt eksāmenu prasības ar patiesu izpratnes veidošanu

Mūsu skolēni peld milzīgā informācijas okeānā. Dažkārt viņi tur grimst, citreiz vienkārši ļaujas straumei. Jā, mēs esam tie, kas māca peldēt, orientēties, mēs mācām jauniešiem atrast vārdus savām domām, saprast pasauli caur tekstiem, iemācīt dzirdēt gan to, kas teikts, gan to, kas noklusēts. Tas nav vienkārši, bet mēs to darām katru dienu ar pacietību un mīlestību.

Jautājums – kā skolēnam iedot sapratni, ka vārdam ir spēks un ka ar valodu var veidot pasauli.

Strādāju skolā jau no pag.gs.90.gadiem, gadus.konkrētāk jau 37 gadus

Daži mani skolēni atkārtoti frāzi

Bieži atkārtoti Kristīnes Ulbergas grāmatas nosaukumiem runājot -Es grāmatas nolasu

Fragmentāra pieeja dailliteratūras darbam man ir nepieņemama, bieži lasām stāstus,

Skolēnu spēju līmenis ar katru gadu paliel seklāks, kādi mums ir vidusskolēni, mūsu vidusskola rada iepsēju mācīties visiem, kuri izteikuši vēlēšanos, Bieži vien ir tā, ka AL apgūst tie, kuri nesaprot matemātiku...

Izmantoju laikmetīgās lit. –

Lauras Vinogradovas stāsti “Izelpas” un citus stāstu krājumus, Aivara Kļavja “11 stāsti par vīriešiem, Noras Ikstenas”Dzīves stāsti”2004.g (Apelsīns, Naģe, Amarīļi, Lakatiņš baltais uc.

Dace Rukšānes”Mīlasstāsti”.Ingas Ābeles stāsti, Andras Neiburgas stāsti, Kristīnes Želves stāsti. Mūsdienu latviešu īsprozas hrestomātija 2016.Ivars Šteinbergs, mikroesejas par burtiem “Ābece”.

Jaunākā dzeja Netikumīgie Kirils Ēcis, Marija Luīze Melķe, Agnese Krivade, Kālis Vērdiņš.Raimonds Ķirķis,

Kam tu mī ES tev vedu mazu siermaizīti.

Izveidot klasisko dzejoļu kopu – dzejoļus par mīlestību

<https://www.braki.lv/petnieciskais-darbs?15>

30.MIN.33 SEK

Raimonds Ķirķis. “Taurētājs”- R.Blaumaņa balāde ‘Tālavas taurētājs”.

Alūzija-stilistisks paņēmieni, kad kāds elements vai literārā darba rinda tieši pārņemts no cita autora darba.

Reminiscence – stilistisks paņēmieni, kas kāds elements vai literārā darba rinda tieši pārņemta no cita autora darba.

Aleksandrs Grīns Dvēseļu putenis. Ingas Tropas režija Dvēseļu utenis. Gada mazās formas izrāde 2018.gadā Spēlmaņu nakts balva

A.Čaka Mūžības skartie, Vampīrkomēdija ar tādu pašu nosaukumu. Sestdienas vakarā LTV 1 kanālā

Visi cieņu izcilajam aktierim Andrim Keišam

Redzēju izrādi starpbrīdis un tagad šo vampīrkomēdiju

Nesenais nozīmīgākais ieguvums manā tālākizglītībā

Profesionālās tālākizglītības centrs "Digitālo prasmju centrs" mācību kursos **"17NM_Mākslīgā intelekta pamati" (80 mācību stundas) apguvē, kas norisinājās no 2025. gada 30. septembra līdz 2025. gada 28. oktobrim.**

80 akadēmiskās stundas

Lepojos ar savu skolnieci Signi Višku-rakstniece, tulkotāja, 5.kl. tv;era katru vārdu utt.man bija tā laime būt viņas latviešu valodas skolotājai

<https://www.braki.lv/petnieciskais-darbs?15>

30.MIN.33 SEK

Tekstpratības laboratorija. Skolotāja Aija Caune

“Lifta runa”

Īpašs koncentrētas runas paņēmieni. Prasme pārliecinoši atklāt jautājumu līdz 1 minūtei, bez uzskates līdzekļiem (piem., kamēr lifts uzbrauc daudzstāvu mājas 10. stāvā). 12.lpp. MG Optimālais līmenis.

“Žanru mikseris”

Pārveido teksta fragmentu citā žanrā! Var uzdot kā grupu darbu.

Piemēram, pārveido kā avīzes rakstu, literāro pasaku, izveido feļetonu, miniatūru, interviju ar kādu no fragmenta varoņiem, kāda varoņa dienasgrāmatas lappusi vai varoņa autobiogrāfiju utt.

Ja dots dzejolis, izveido stāstu, humoresku utt.

“Nākotnes prognozēšana”

Iedomājies šī darba varoņus pēc 10, 20, ...gadiem.

Kur viņi dzīvo, ko dara, kā mainījusies viņu dzīve? Kā viņi atceras pagātnē (10, 20...gadiem) notikušo? Kuri varoņi vēl savstarpēji komunicē? Kāpēc?

Pamato katru prognozi ar varoņa iezīmēm no teksta!

“Nosaukuma meklēšana”

Kāpēc autors izvēlējies tieši šo nosaukumu? Cik reizes nosaukums parādās tekstā? Ja neparādās, kāpēc? Izdomā 3 alternatīvus virsrakstus, kurš būtu labākais? Kāpēc oriģinālais ir labāks/ sliktāks?

“Klusuma zonas”

Kas netiek darbā pateikts? Kuri notikumi notiek “aiz kadra”? Par ko varoņi nekad nerunā? Kādus neērtus vai tabu jautājumus autors nekad neskar? Kāpēc nepateiktais ir tikpat svarīgs kā tekstā minētais?

“Laika kapsulas pārbaude”

Atrodi 10 detaļas, kas norāda uz laika periodu, kas darbā attēlots! Kuri vārdi, frāzes vai uzskati ir novecojuši? Ko mūsdienu lasītājs saprot citādi nekā oriģinālā tekstā? Kāpēc šis darbs ir / nav aktuāls?

“Ekspertu konsīlijs” Darbs grupās.

Kā psihologs raksturotu galveno varoni?

Ko vēsturnieks teiktu par laika perioda attēlojumu?

Kāds būtu sociologa viedoklis par sabiedrības struktūru?

Ko literatūras kritiķis teiktu par sižetu, kompozīciju?

“Salīdzinošā analīze”

Skolēni lasa 2 tekstus par vienu tēmu, piem., literatūras kritiķa recenziju un lasītāja emuāra ierakstu par to pašu grāmatu.

Salīdzināt, kā atšķiras valodas lietojums, argumentācija un mērķauditorija. Izvērtēt, kurš teksts ir pārliecinošāks, kāpēc.

Dažādu teksta veidu salīdzināšana.

Skolēniem tiek piedāvāti 3 tekstu paraugi. Piem., ziņu portāla raksts par kādu aktualitāti, klasicisma dzejolis un zinātniski populārs apraksts par kādu tēmu.

Jautājumi:

- Kāds ir katra teksta mērķis (informēt, pārliecināt, izklaidēt, emocionāli ietekmēt u.c.)?
- Kā atšķiras valodas līdzekļi, stils un struktūra tekstu paraugiem?
- Klasificēt katru tekstu, norādot tā piederību valodas funkcionālajam stilam.